

Nr 173.

Av herr **Gustavson m. fl.**, *angående den allmänna omsättnings-
skattens avskaffande m. m.*

Redan vid omsättningskattens införande hösten 1940 uttalades från olika håll tungt vägande betänkligheter mot att — särskilt i tider av betryck och svårigheter för många — använda en sådan särskilt för de fattigaste tryckande och orättvis skatteform. De skäl, som under senaste mansålder, då frågan om reformering av den statliga beskattningen varit på tal, framförts till förmån för en mera folkligt betonad omläggning av beskattningen, tala även ett språk, som motiverar att man karakteriserar omsättningskatten som en rent reaktionär åtgärd. I flera fall voro också de anförda betänkligheterna av rent principiell karaktär, och man underströk på goda grunder skattens oförenlighet med de mest elementära begreppen inom gällande skattelagstiftning.

Inom det utskott, som hade att taga ståndpunkt till regeringspropositionen i ärendet, gavs också uttryck åt den uppfattningen, att utskottet ingalunda på ett uttömmande sätt prövat möjligheterna att med anlitan av andra utvägar skaffa statsverket de avsedda beloppen. Uppfattningen, att man bragts i ett tvångsläge och att intet annat val föreläge än att i all väsentlighet bifalla den framlagda propositionen, framfördes från flera håll. Det har även anförts som karakteristiskt för den allmänna olust, som denna skatteproposition väckte, att vederbörande utskottsordförande, samtidigt som han tillstyrkte det på propositionen grundade utskottsförslaget, gav uttryck åt uppfattningen, att verkningarna av denna skatt skulle visa sig sådana, att den snarligen skulle komma att avskaffas.

Det kan nog heller icke av någon framstegsvänlig person bestridas, att hans karakteristik av skattens verkningar besannats.

Redan omsättningskattens konstruktion såsom en avgift på vissa varor, försålda genom hundratusental av detaljhandlare, hantverkare och andra småföretagare, är opraktisk och osäker samt medför inte minst ur kontrollsynpunkt irritation och svårigheter. Utav dessa företagare, som tvångsvis betungats med att göras till organ för skattens upptagande, har kanske det stora flertalet mindre rörelseidkare tidigare inte ansetts ens rimligen böra åläggas att föra handelsböcker. Allmänheten får dessutom lätt uppfattningen, att även om uppbörden av denna skatt såsom en extra börda vältrats över på näringslivet och till största delen således icke belastar statsverket, blir det dock till sist kunderna, som få bära det hela, eftersom

affärsverksamhet dock i sista hand icke är välgörenhet utan får sina omkostnader betalade just av den köpande allmänheten. Att skatten icke heller obligatoriskt gjorts »synlig» har icke bidragit att reducera sådana farhågor och knappast bidragit till att bereda trevnad i förbindelser mellan säljarna och deras kunder.

Finansministern avsåg att genom omsättningsskatten i högre grad än förut taga de mindre inkomsttagarnas skattekraft i anspråk. Genom de bevillningsfria avdragen har samhället just åt de mindre inkomsttagarna och de barnrika familjerna berett ett skydd i beskattningshänseende. Den uppfattning, som ligger till grund för förslaget om omsättningsskattens införande, går tydligt och klart ut på att samhället för närvarande icke kan lämna dessa förmåner obeskurna. Den direkta konsumtionsbeskattning i syfte att bereda staten inkomst, som finansministern föreslagit, verkar obestridligen starkt i sådan riktning.

Faktiskt undantagas också genom de bevillningsfria avdragen mycket stora belopp från direkt beskattning. Så uppgingo de taxerade beloppen för fysiska personer enligt 1942 års taxering till 7 815 milj. kr., varifrån emellertid på grund av de bevillningsfria avdragen mer än hälften eller 4 170 milj. kr. avgick, och endast resten fick bära skatten. Enligt 1943 års taxering uppgingo de belopp, som på grund av de bevillningsfria avdragen undgingo den direkta beskattningen, till ännu mer eller 4 496 milj. kr. Man kan förstå, att finansministern fann dessa summor avsevärda och med hänsyn till statsfinansernas beträngda läge ville söka en form för att beskatta dem det här gällde. Å andra sidan synes en i hög grad berättigad kritik kunna riktas mot såväl utformningen som konsekvenserna av det *sätt* att taga de mindre skattebetalarnas skattekraft i anspråk, som tillgripits. I synnerhet gäller detta omsättningsskattens konsekvenser för de sämst ställda.

Omsättningsskatten är en skatt på utgifter, icke på inkomster. Då den åvilar en mängd nödvändighetsvaror för alla, träffas också alla därav. I konsekvens med sin uppläggning drabbar omsättningsskatten den lille inkomsttagaren och den fattiga barnrika familjen utan vidare hänsyn till försörjningsbörda och skattekraft. Till och med den, som är hänvisad till sjukkas-seunderstöd, folkpension eller rent av till understöd av fattigvården eller som måste skuldsätta sig för att dra sig fram, undgår icke att träffas av omsättningsskatten. Lyxinköpens beskattning träffar givetvis de bättre ställda hårdare, men omsättningsskatten på många nödvändighetsartiklar och den rena nödortften kännes givetvis hårdast av den, som har det sämre ställt. Genom denna beskattningsform motverkas ju direkt samhälls sociala hjälpverksamhet så, att särskilda extraåtgärder ha måst tillgripas för att motverka sådana skadeverkningar. Detta förhållande förtjänar ihågkommas, när man talar om de belopp, som genom skatten inflyta.

Det 1940 framlagda förslaget avsåg att genom omsättningsskatten uttaga

200 milj. kr. årligen. Verkligheten har emellertid väsentligt överträffat detta. För kommande budgetår beräknar finansministern sålunda, att 330 milj. kr. skola inflyta. Med hänsyn till statsverkets ofantliga medelsbehov skulle ju detta vara ett enbart glädjande förhållande, om skatten utginge efter sunda och rättvisa principer. Då man emellertid snarast kan säga, att motsatsen är fallet, innebär detta en ofantlig ökning av de skadliga verkningar, som från början kunde befaras, och ger ökad tyngd åt de skäl, som redan då förutsades böra leda till omsättningsskattens snara avskaffande. Om så icke av statsfinansiella skäl kan ske utan vidare, tala alla rimliga skäl för en förnyad omprövning av andra utvägar att skaffa de från början avsedda beloppen. Även om det förhåller sig så, att vårt skatte-tyngda folk icke kan bära ytterligare skatter, är detta något som icke kan förhindra den här ifrågasatta omprövningen. Det är ju endast fråga om att ersätta en skatt med en annan. Om man på det sällsynt klumpiga och opraktiska sätt, som här användes, och utan vidare hänsyn till försörjningsbörda och skattekraft kan uttaga dessa mycket stora belopp, synes det ingalunda ouppnåeligt att med användande av tillgänglig skatteexpertis uppgöra ett bättre skatteförslag.

Redan vid 1940 års urtima riksdag framfördes i motion tanken på omsättningsskattens ersättande med på annat sätt utformade beskattningsåtgärder, som med enklare förfaringssätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förenade större hänsyn till försörjningsbörda och skattekraft (motionerna I: 24; II: 30). Motionärerna sade sig av statsfinansiella skäl icke vilja motsätta sig finansministerns uppfattning, att även den breda massan av skattebetalare måste i förhållandevis ökad omfattning bidra att bära skattebördorna. Då de emellertid menade, att man finge söka efter en olämpligare och orättvisare form för att taga denna skattekraft i anspråk, yrkade de avslag på propositionen om omsättningsskatten och begärde ett nytt och rättvisare förslag.

Dessa synpunkter synas fortfarande värda att prövas. Även om man medger, att genom de bevillningsfria avdragen större belopp undanhållas från beskattning än som staten nu har råd med, synes icke konsekvensen av en sådan uppfattning böra dragas så långt som skett. En skatt sådan som omsättningsskatten, som drabbar även de ekonomiskt sämst ställda, synes föra alldeles för långt. Riktigt är däremot, att den nu gällande ortsgraderingen av skatteavdragen leder till stora ojämnheter. I synnerhet i de orter, där de högsta avdragen gälla, undandragas alldeles för höga inkomstbelopp ofta från all beskattning. I vida kretsar av vårt folk uppfattas denna privilegiering av människor, som ha högre löner än motsvarande, bosatta å andra orter, genom skatteavdrag, större än andras, som en stor samhällelig orättvisa. När den skattelättnad, som beredes av avdragsbeloppen, beskars av omsättningsskatten, vidtogs denna åtgärd generellt utan hänsyn till den s. k. ortsgupperingen. Även andra beskattningsåtgärder ha vidtagits utan

några åtgärder för att utreda huru därigenom skattetrycket på olika orter förskjutes eller utjämnas. De skäl, som på andra områden kunna tala för en allmän utredning om dyrortsförhållandena innan vidare åtgärder företagas, gälla uppenbarligen icke i fråga om beskattningen. Uppfattningen vinner allt större spridning, att innevånare på orter, där löner m. fl. inkomster som regel äro större än på andra håll, borde kunna nöja sig med skatteavdrag, som ansetts tillräckliga för landet i övrigt. En nedskärning av skatteavdragen i överensstämmelse härmed skulle helt lämna de sämre ställda inkomsttagarnas förmåner i beskattningshänseende orörda, då de skyddas genom de nu för lägsta ortsgrupp gällande avdragen. Naturligtvis finnas därutöver åtskilliga på »högre» ort, för vilka det skulle vara kännbart nog att se sina skatteavdrag nedskurna till samma belopp, som folket på landsbygden har. Den skatteökning, som här ifrågasättes, skulle dock träffa i bättre överensstämmelse till inkomsten än omsättningsskatten gör. Omsättningsskattens avskaffande i samband med en sådan utjämning av skatteavdragen skulle också åt dessa, liksom åt alla de sämre ställda i inkomsthänseende, ge en icke oväsentlig lättnad. Enligt vad som antyddes under överläggningar i andra kammaren våren 1944 skulle vissa beräkningar ha gett vid handen, att en sänkning av skatteavdragen ned till vad som för lägsta ortsgrupp gäller skulle medföra ökade skatteinkomster för det allmänna, ungefärligen motsvarande de belopp, som omsättningsskatten ursprungligen avsåg att ge. Huru därmed förhåller sig finge en kommande utredning ge klarare besked om. Uppenbart är, att genom ortsgrederingen av skatteavdragen mycket avsevärda summor undantagas från beskattning. I vart fall synes det rimligare att de belopp, det här kan vara fråga om, uttagas genom direkt beskattning med viss progression i fråga om de högre inkomsterna, än som nu genom den orättvist utan hänsyn till inkomst och försörjningsbörda drabbande omsättningsskatten. De närmare normerna härför synas böra bero av utredning.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om utredning och förslag avseende den allmänna omsättningsskattens snara avskaffande och ersättande med på annat sätt utformade beskattningsåtgärder, som med enklare förfaringsätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förena större hänsyn till försörjningsbörda och skattekraft.

Stockholm den 23 jan. 1945.

John Gustavson
i Guntorp.

J. A. Andersson.

B. A. Nilsson.

Joh. Friggeråker.